

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA

Biudžetinė įstaiga, Gedimino pr. 11, LT-01103, Vilnius, tel. +370 5 2663711, el. p. LRVkanceliarija@lrv.lt, <https://lrv.lt>
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188604574

Lietuvos Respublikos Seimo
Audito komitetui

Nr.
Į 2022-12-05 Nr. S-2022-5308

Kopija
Aplinkos ministerijai

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO AUDITO KOMITETO SPRENDIMO

Susipažinome su Vyriausybės kanceliarijoje gautu Lietuvos Respublikos Seimo Audito komiteto (toliau – Komitetas) 2022 m. lapkričio 30 d. posėdžio sprendimu Nr. 141-S-8 „Dėl būtino poreikio peržiūrėti Vyriausybės nustatytą 100 proc. žaliųjų pirkimų vykdymo 2023 m. tikslą“. Remdamiesi už žaliųjų viešųjų pirkimų (toliau – ŽVP) politikos formavimą atsakingos valstybės institucijos – Aplinkos ministerijos pateikta informacija, teikiame informaciją, atsižvelgdami į Komiteto prašymą.

Valstybiniai tikslai ŽVP srityje

Europos Komisija 2019 m. gruodžio 11 d. Komisijos komunikate COM/2019/640 Europos Parlamentui, Europos Vadovų Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl Europos žaliojo kurso pristatė pareigą valdžios institucijoms rodyti pavyzdį ir užtikrinti, kad jų viešieji pirkimai būtų žali, taip pat vykdyti politiką, kuri būtų palanki prekybai ekologiškais prekėmis bei paslaugomis ir investicijoms į jas. Žalioji kursas yra Europos Sąjungos augimo strategija, kuria siekiama transformuoti Europą į neutralaus poveikio klimatui, efektyviai išteklius naudojančią ekonomiką. Lietuva, kaip ir kitos Europos Sąjungos valstybės narės, buvo įpareigosios imtis priemonių, kurios stiprintų aplinkos apsaugą, ribotų atliekų susidarymą, skatintų švaresnes technologijas ir gamybą produktų, kurie gali būti perdirbami ir panaudojami pakartotinai. 2021 m. viešieji pirkimai Lietuvoje sudarė 11,8 proc. BVP, todėl ŽVP gali tapti esminiu veiksmu siekiant žiedinės ir neutralaus poveikio klimatui ekonomikos tikslų.

XVIII Vyriausybės programos 155.4 papunktyje teigiama: „*Neutralaus poveikio klimatui Vyriausybė nuo 2024 m., visas viešasis sektorius – nuo 2027 m. Viešasis sektorius turi rodyti atsakingo modus operandi pavyzdį. Reikšmingai išplėsimė žaliųjų pirkimų taikymo apimtis, siekdami, kad nuo 2023 m. žalieji pirkimai taptų dominuojančia viešųjų pirkimų rūšimi. Nuo 2023 m. įpareigosime valstybines įstaigas vartoti tik žaliąją elektros ir šilumos energiją, naudoti tik netaršų transportą, prekes, darbus ir paslaugas įsigyti tik žaliųjų pirkimų būdu.*“ Įgyvendindama XVIII Vyriausybės programą ir Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano, patvirtinto Vyriausybės 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155, 6.1.15 ir 6.1.16 veiksmus, Vyriausybė 2021 m. liepos 1 d. nutarimu Nr. 478 „Dėl žaliųjų pirkimų tikslų nustatymo ir įgyvendinimo“¹ (toliau – Nutarimas) nustatė ŽVP tikslus pereinamuoju laikotarpiu: nuo 2021 m. liepos 1 d. iki gruodžio pabaigos ne mažiau kaip 10 proc. visų pirkimų skaičiuojant pagal vertę, 2022 m. ne mažiau kaip 50 proc. ir nuo 2023 m. – ne mažiau 100 proc. turi būti atliekami taikant žaliųjų pirkimų reikalavimus.

¹ LRV nutarimas Nr. 478: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/412980b0d2b311eba2bad9a0748ee64d>.

ŽVP, kaip strateginė kryptis, integruoti įvairiuose strateginiuose dokumentuose – Nacionaliniame energetikos ir klimato srities veiksmų plane 2021–2030 m., Nacionalinėje klimato kaitos valdymo darbotvarkėje, Aplinkos ministerijos aplinkos apsaugos ir klimato kaitos valdymo plėtros programoje, o svarbiausia – Nacionaliniame pažangos plane (toliau – NPP), kuriame įtvirtinta, kad Vyriausybės iškelto tikslo prekes, paslaugas ir darbus įsigyti 100 proc. žaliųjų pirkimų būdu bus laikomasi kituose NPP rodiklių stebėsenos etapuose 2025 ir 2030 m.

Esama situacija

ŽVP plėtros siekiama kryptingai. Aplinkos ministro 2021 m. liepos 30 d. įsakymu Nr. D1-448 patvirtintas Žaliųjų pirkimų įgyvendinimo 2021–2025 metų priemonių planas (toliau – Planas). Plane nustatyti uždaviniai Aplinkos ministerijai, Viešųjų pirkimų tarnybai (toliau – VPT), Centrinei perkančiajai organizacijai: tobulinti ŽVP teisinį reglamentavimą, stiprinti bendradarbiavimą su pirkimų vykdytojais ir tiekėjais, gerinti kompetencijas ir gebėjimus ŽVP srityje, sukurti naujus įrankius, kurie padėtų efektyviau vykdyti ŽVP. Pažymėtina, kad Aplinkos ministerija taip pat yra LIFE integruotojo projekto „Energijos efektyvumo didinimas Lietuvoje“ (toliau – LIFE projektas) partnerė: pagal LIFE projektą kartu su VPT vykdo Plane nustatytus ŽVP sistemos tobulinimo uždavinius ir taip papildomai užtvirtina siekiamų rodiklių įgyvendinimą.

Nuo 2021 m. ŽVP srityje pasiektas didelis progresas – VPT struktūroje įkurtas ŽVP kompetencijų centras (Darniųjų pirkimų skyrius), diegiami atvirais duomenimis paremti ŽVP stebėsenos įrankiai, siekiant skaidresnių pirkimų procesų ir efektyvesnės informacinės sklaidos, taip pat sukurti papildomi konsultaciniai mechanizmai, tobulinama ŽVP teisinė bazė. Aplinkos ministro 2022 m. gruodžio 13 d. įsakymu Nr. D1-401 (toliau – Įsakymas)² patvirtintas Aplinkos apsaugos kriterijų taikymo, vykdant žaliuosius pirkimus, tvarkos aprašas, kuriame, atsižvelgiant į didžiausią poveikį aplinkai darančias sritis, atnaujintos produktų grupės ir privalomai taikomi minimalūs aplinkos apsaugos kriterijai bei patikslinti žaliųjų pirkimų reikalavimai – įvestos galimybės be papildomų kriterijų nustatymo žaliaisiais laikyti pirkimus, kuriais perkami aplinkosaugai ar aplinkai palankūs produktai, aplinkosauginės inovacijos ar paslaugos, kurios nėra susijusios su materialaus objekto sukūrimu ir kurių teikimo metu nėra numatomas reikšmingas neigiamas poveikis aplinkai, nesukuriamas taršos šaltinis ir negeneruojamos atliekos. Šie ŽVP reglamentavimo patobulinimai atlikti atsižvelgiant į Valstybės kontrolės ŽVP tikslų vertinimo ataskaitoje³ pateiktas išvalgas ir viešąsias konsultacijas su pirkimų vykdytojais ir tiekėjais⁴ bei įvairiomis organizacijomis, kurie šiuo metu patiria sunkumų žaliųjų pirkimų būdu įsigydami, pvz., atlikėjų, vertėjų, renginių vedėjų, publikacijų parengimo, programinės įrangos nuomos ar programavimo paslaugų ir kitas panašias paslaugas. Tikime, kad nuo 2023 m. sausio 1 d. įsigaliosiantys Įsakymu patvirtinti reikalavimai, atnaujinti aplinkosauginiai kriterijai bei išgrynintos poveikio aplinkai požiūriu prioritetinės produktų grupės sudarys sąlygas tolesniam ŽVP proveržiui.

Laiku įgyvendinami Plane nustatyti uždaviniai nėra vienintelis ŽVP progreso rodiklis – VPT švieslentės⁵ duomenimis, šiuo metu ŽVP dalis siekia 62,1 proc., o tai ženkliai viršija Nutarimu nustatytą 50 proc. ambiciją 2022 m. Pažymėtina, kad ŽVP 2019 m. sudarė vos 3,3 proc. visų viešųjų pirkimų, 2020 m. – 5 proc., o 2021 m. pasiekė 16,8 proc.

Dėl ŽVP poveikio ir naudų analizės

Aplinkos ministerija pagal LIFE projekto apimtį 2023 m. yra numaćiusi atlikti aplinkosauginio poveikio vertinimą, kurio metu turėtų būti įvertinta pasirinktų produktų grupių žaliųjų pirkimų nauda ir poveikis aplinkosaugai, palyginti su įprastais produktais. Pažymėtina, kad šioje ŽVP poveikio analizėje nebus išgrynintas kiekvienos įmanomos prekės poveikis aplinkai, nes tokio masto analizei reikėtų didžiulių laiko, finansinių ir žmogiškųjų išteklių, o jų Aplinkos ministerija neturi. Atitinkamai, Komiteto

² Aplinkos ministro 2022-12-13 įsakymas Nr. D1-401: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/41e131d07ada11edbc04912defe897d1>.

³ Vertinimo ataskaita „Ar esame pasirėngę vykdyti žaliuosius pirkimus 100 proc.“, Valstybės kontrolė, 2022.

⁴ Viešųjų konsultacijų rezultatai:

<https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/2022%20Vie%C5%A1%C5%B3j%C5%B3%20konsultacij%C5%B3%20rezultatai%20%C5%BDVP.pdf>.

⁵ VPT pirkimų vykdytojų švieslentė: <https://vpt.lrv.lt/lt/statistika-ir-analize/pirkimu-vykdytoju-zemelapis-svieslente-1>.

prašymas papildomai įvertinti 2022 m. ŽVP poveikį šalies finansams, atliekant išsamią esamo reikalavimo įgyvendinimo kaštų ir naudos analizę, yra neįgyvendinamas be papildomai tokiam vertinimui skiriamų lėšų ir minimalaus 6–12 mėnesių studijos atlikimo laikotarpio.

Nebūtume linkę sutikti su Komiteto teiginiu, kad poveikio ir naudų analizė padėtų *identifikuoti taršiausias sritis, kurioms ŽVP sukurtų realią pridėtinę vertę*, nes taršiausios sritys jau yra žinomos – tai transporto, energetikos, statybų, žemės ūkio sektoriai, taip pat elektroninės prekės, baldai, tekstilės gaminiai. Visos šios sritys sukuria didžiulį aplinkosauginį pėdsaką, todėl joms atnaujintu Įsakymu ir yra nustatyti privalomai taikomi minimalūs aplinkosauginiai kriterijai, o kitiems produktams, kuriems minimalūs kriterijai nenustatyti, pirkimų vykdytojai kriterijus suformuluoti yra laisvi patys, atsižvelgdami į savo aplinkosauginę ambiciją ir situaciją rinkoje, vadovaudamiesi Įsakymu patvirtintais bendriniais aplinkosauginiais principais. Taip pat pažymėtina, kad Valstybės kontrolės ŽVP tikslų vertinimo ataskaitoje daugiausia buvo nagrinėjami kelių prekių grupių (t. y. maistas, automobiliai, elektros energija) pirkimų pavyzdžiai, kuriais buvo remtasi darant apibendrinamąsias išvadas apie visus žaliuosius pirkimus ir jų kainas, nepaisant to, kad didžiąją dalį viešųjų pirkimų sudaro paslaugų ir darbų (~2/3), o ne prekių (~1/3) pirkimai (vadovaujantis VPT švieslentės duomenimis).

Dėl ateityje numatomų priemonių ir veiksmų siekiant ŽVP plėtros

Aplinkos ministerija toliau vykdys Plane nustatytus uždavinius ir pagal LIFE projekto apimtį sieks ŽVP sistemos progreso, tęsiant periodines viešąsias konsultacijas su pirkimų vykdytojais bei tiekėjais ir remiantis jų rezultatais, Europos Komisijos rekomendacijomis, tobulinant ŽVP teisinio reglamentavimo sistemą. Pakartotinai pažymime, kad Aplinkos ministerija, gavusi papildomą finansavimą ir nustačiusi ambicingesnius ŽVP poveikio analizės tikslus, uždavinius ir apimtį, galėtų atlikti platesnę ŽVP aplinkosauginio poveikio analizę nei numatyta LIFE projekte 2023 m., tačiau, kaip minėta, tam reikia skirti papildomų išteklių ir numatyti adekvatų (ne trumpesnį kaip 6 mėnesių) tokios analizės įvykdymo terminą.

Papildomai atkreipiame dėmesį, kad Vyriausybė turi ŽVP progreso stebėsenos ir ŽVP politikos korekcijos mechanizmus. Vyriausybės 2021 m. birželio 21 d. posėdžio sprendimu (protokolo Nr. 39) nustatytos priemonės, kurios leis Vyriausybei nuolat stebėti žaliųjų pirkimų pažangą: Viešųjų pirkimų tarnybai nurodyta nuolat vykdyti Nutarimo 1 punkte nurodytų reikalavimų įgyvendinimo pažangos vertinimą, kas mėnesį teikti Vyriausybei ir Aplinkos ministerijai apibendrintą informaciją apie ŽVP vykdymo rezultatus; Aplinkos ministerija taip pat įpareigota, gavusi informaciją apie nepakankamą ŽVP pažangą, pateikti Vyriausybei pasiūlymus dėl papildomų privalomų priemonių žaliųjų pirkimų vykdymui skatinti ir sistemai tobulinti sukūrimo.

Atsižvelgdami į tai, kas išdėstyta, manome, kad Vyriausybė aktyviai ir atsakingai koordinuoja Aplinkos ministerijos bei kitų susijusių institucijų veiksmus ŽVP srityje, siekiant įgyvendinti Vyriausybės programos tikslus, todėl numatyti papildomus veiksmus ir priemones šiuo metu netikslinga.

Vyriausybės kanclerė

Giedrė Balčytytė